

Στου αρρώστου το κεφάλι

Αδημοσίευτο αφήγημα του ποιητή

Γιώργου Δαμ. Βουλγαράκη

Ο Νίκος Καλογήρου είναι πια ένας ώριμος άνδρας σαράντα ετών. Αν αληθεύει η αμφιβολία των γονιών του, ίσως είναι αρκετές ημέρες μεγαλύτερος από την ημερομηνία που αναγράφεται στα δημοτολόγια, γιατί δήλωσαν τη γέννηση σαράντα ημέρες αργότερα και ο αρμόδιος υπάλληλος του Δήμου, ο οποίος απουσίαζε την ημέρα εκείνη, κατέγραψε τη δήλωση γέννησης την ημέρα που επέστρεψε από την άδειά του, γιατί αμφισβητούσε την πνευματική κατάσταση της αντικαταστάτριάς του. Όμως μιλάμε για λίγες ημέρες και αυτό δεν έχει σχέση με την χρονολογική του ηλικία. Αυτόν, δυστυχώς, τον επηρέασε αρκετά (ίσως σκόπιμα στην αρχή) και πάντοτε ισχυρίζονταν ότι είναι πιο μεγάλος και καταλαβαίνει περισσότερα από τους συνομήλικούς του. Αστεία αλλά για μας, αυτός το πίστευε.

Ο τομέας υπεροχής του Καλογήρου ήταν η κατανόηση όλων των φιλοσοφικών (ναι, μη γελάτε, φιλοσοφικών) αποφθεγμάτων των ηλικιωμένων. Από μικρός δεν ήθελε εξηγήσεις για όλα αυτά. Τα γνώριζε όλα πολύ καλά λόγω ωριμότητας. Έλεγε συχνά η γιαγιά του: «Χέστηκε η φοράδα στ' αλώνι» και αυτός ήξερε ότι ήταν σωστό, γιατί ήταν ίδιος μπροστά όταν αλώνιζε ο παππούς του και το άλογο του (ουγαρέζικη φοράδα γνωστή ως «ούντρα», που δόθηκε ως βοήθεια από τους Αμερικάνους στους αγρότες μετά την πόλεμο) χέστηκε. Δεν ήθελε τίποτε άλλο για να γνωρίζει την απόλυτη αλήθεια.

Η μητέρα του, επίσης, έλεγε πολύ συχνά την έκφραση «σιγά τ' αβγό». Αυτός το καταλάβαινε χωρίς δυσκολία, γιατί πράγματι μία φορά πήρε με πίεση τα αβγά από το ψυγείο και κάποιο από αυτά έσπασε. Η θεία του, πάλι, από την πλευρά της μητέρας του, όταν έλεγε διάφορα από τα φιλοσοφικά της αποφθέγματα τελείωνε με την φράση «Με καταλαβαίνεις;» Και φυσικά της απαντούσε με αυτοπεποίθηση: «Το ρωτάς θεία;». Έλεγε η θεία: «Ρωτούν οι Τούρκοι τη Φατμέ πότε έχουν μπαϊράμ; Με καταλαβαίνεις;». Και

αυτός της απαντούσε δυνατά: «Το ρωτάς θεία; Ποτέ». Είχε ακούσει ότι οι Τούρκοι θεωρούν σκλάβες τις γυναίκες και δεν χρειάζεται να τους δίνουν αναφορά για τη γιορτή που θα γίνει. Άλλοτε αυτή έλεγε: «Άσε ξέρω, γύρισε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι. Με καταλαβαίνεις;». Αυτός δυσκολεύονταν λίγο, αλλά πολλές φορές προσπαθούσε να αναποδογυρίσει τον τέντζερη για να δει αν θα πέσει πάνω στο καπάκι, άλλοτε άφηνε στο πάτωμα τον τέντζερη και έριχνε από ψηλά το καπάκι να δει αν θα πέσει πάνω στον τέντζερη, δύσκολα πράγματα, δεν τα κατάφερνε αλλά δεν ομολογούσε την άγνοια, απαντούσε: «Το ρωτάς θεία; Έτσι είναι».

Η ιστορία ξέφυγε από το οικογενειακό περιβάλλον. Ότι άκουγε στο σχολείο, στις παρέες ή στη γειτονιά ήταν για τον Νίκο Καλογήρου γράμμα ανοιχτό. Του το είπαν μία φορά στην παρέα του: «Βρε Νίκο, γράμμα ανοιχτό διαβάζεις». Όταν έφυγε για το σπίτι κατάλαβε ότι η παρατήρηση οφείλονταν στο γράμμα της αδελφής του από το Μόναχο που είχε πάρει το ίδιο πρωί και το κρατούσε, με συγκίνηση, ανοιχτό στο χέρι όλο το απόγευμα.

Τα χρόνια περνούσαν, οι φίλοι, οι γείτονες και οι συμπολίτες στη μικρή επαρχιακή πόλη συνήθισαν τις αντιδράσεις του Νίκου, αλλά και αυτός δεν έδινε τόση μεγάλη έκταση σε αυτές τις ικανότητές του, ούτε επαίρονταν πλέον. Όμως, μέσα του πάντοτε έδινε τις σωστές εξηγήσεις σε φιλοσοφικά αποφθέγματα που άκουγε από δω κι από κει και, επειδή ήταν έντιμος άνθρωπος, μέσα του δεν δίσταζε να ομολογήσει ότι κάποια δεν μπορούσε να τα καταλάβει ακόμη και όταν μεγάλωσε. Δεν ήταν πολλά βεβαίως. Αλλά ντρέπονταν να ρωτήσει σε φίλους ή καθηγητές, μήπως χαλούσε την κοινωνική του εικόνα. Το τόλμησε μία φορά, όταν άκουσε το απόφθεγμα «μηδένα προ του τέλους κακάριζε». Ήταν δεκάξι χρονών. Κακάριζε, άκου κακάριζε. Του είπαν για τη «μηδένα», καλό. Αλλά το «κακάριζε» δεν πάει σε άνθρωπο, κότα ή κόκορας θα είναι. Μόνο αυτά «κακαρίζουν» πριν τα σφάξουν, εύκολο είναι. Του είπαν ότι καλά τα σκέφτεται. Δεν κατάλαβε γιατί γελούσαν όταν συζητούσαν το θέμα, όταν μεγάλωσε λίγο ντράπηκε αναδρομικά όταν ανακάλυψε ότι ήταν «μακάριζε» και όχι «κακάριζε», έκαναν λογοπαίγνιο όταν το έλεγαν.

Πριν την ανακάλυψη αυτή είχε ρωτήσει και για το απόφθεγμα «απορία ψάλτου βηξ». Σκέφτονταν ότι ο ψάλτης απορεί για τον βήχα που έχει. Λογικό δεν ήταν; Απορία του ψάλτη για τον βήχα του. Σαφέστατο. Κάποιος από τους φίλους επέμενε ότι είναι σωστή η

γνώμη του. «Αυτό είναι ρε Νίκο. Σκέπτεται ο άνθρωπος, γιατί να έχω βήχα και δεν βρίσκει την αιτία ο γιατρός;». Ένα πρωινό στην εκκλησία άκουσε τον δεξιό ψάλτη να βήχει και στο τέλος της λειτουργίας τον πλησίασε και τον ρώτησε αν απορεί για τον βήχα που έχει. «Δεν βήχω», του απάντησε ο ψάλτης, «μου συμβαίνει μόνο αν δεν βρίσκω τη σελίδα με τον ψαλμό». Πίστεψε ότι ο ψάλτης δεν είναι στα καλά του, όταν αργότερα, όμως, ρώτησε και έμαθε, άλλαξε εκκλησία και απέφευγε τον ψάλτη στο δρόμο.

Λίγα ήταν αυτά τα περιστατικά, που τελικά τον έκαναν πιο εγκρατή αλλά και πιο ενημερωμένο. Λίγα ήταν ακόμη αυτά που δεν γνώριζε και ντρέπονταν να ρωτήσει, αλλά δεν πειράζει. Δεν μπορεί να τα ξέρεις όλα στη ζωή. Βέβαια ποτέ δεν ξέρεις ποια από αυτά θα μείνουν άγνωστα και για πόσο καιρό. Μέχρι τώρα όλα αυτά ήταν για τον Νίκο Καλογήρου μια πνευματική περιπέτεια και άσκηση που έφθινε με τον καιρό χωρίς ποτέ να χάνεται και χωρίς ποτέ να συνδέεται με την καθημερινότητά του.

***

Ήταν πλέον στα σαράντα του χρόνια. Παντρεμένος με δύο παιδιά και με τη μάνα του μόνο στη ζωή, την κυρία Φανή, αφού ο πατέρας του είχε φύγει νωρίς από καρκίνο. Πέθανε σαν να το γνώριζε ότι θα γίνει, αφού σε κάθε συζήτηση με συγγενείς και φίλους έλεγε με σοβαρότητα αν άκουγε ότι κάποιος πέθανε από καρκίνο: «Σε όλους μας αναλογεί ένας καρκίνος». Με το στόμα του τον έφερε, είχε αποφανθεί στωικά η μητέρα του. «Έτσι είναι, στωική φιλόσοφος η μάνα», σκέφθηκε.

Η κυρία Φανή ήταν κοντά στα εβδομήντα της χρόνια, συνταξιούχος του δημοσίου από τα σαράντα πέντε της, γιατί είχε ανήλικα παιδιά και χωρίς έγνοιες στα οικονομικά, γιατί ο συγχωρεμένος ο άνδρας της είχε φροντίσει για τα γεράματά τους. Αλλά και ο γιος της είχε τον τρόπο του, οπότε αυτή ξεκούραστη όλα τα χρόνια ασχολήθηκε πια με τα εγγόνια νοιώθοντας «περδίκι, περδίκι», όπως έλεγε. Έτσι έδειχναν τα πράγματα.

Ένα πρωινό η γυναίκα του Νίκου τηλεφώνησε στο κατάστημά του και τον ενημέρωσε ότι την κυρία Φανή την πήγαν επειγόντως στο νοσοκομείο με το ασθενοφόρο. Την έχουν τώρα μέσα και την εξετάζουν, δεν ξέρει τι συμβαίνει και πρέπει να πάει το ταχύτερο. Φυσικά ενημέρωσε τους υπαλλήλους και έφυγε αστραπή για το νοσοκομείο. Ήταν δέκα η ώρα.

Το απόγευμα στις έξι εμφανίστηκε ο γιατρός που εφημέρευε. Του είπε ότι πρόκειται για εγκεφαλικό επεισόδιο και ότι είναι νωρίς να προβλέψει το μέλλον. Θα την έχουν σε δωμάτιο με άλλους τρεις ασθενείς στον έκτο όροφο. Πήγαν μαζί με τη γυναίκα του στο δωμάτιο και τον έπιασε η ψυχή του. Τέσσερις άνθρωποι διασωληνωμένοι να κοιτούν το άπειρο. Πώς θα μείνει η μητέρα του εκεί, πώς θα τη βλέπουν έτσι; Υπέγραψε για να πάρει την ευθύνη και τη μετέφερε σε ιδιωτική κλινική, σε μονό δωμάτιο. Εκτός από τη σύνταξη και την ασφάλειά της είχε λεφτά και η ίδια και αυτός.

Ένας μήνας πέρασε χωρίς να συνέλθει η κυρία Φανή. Με μηχανική υποστήριξη, χωρίς επαφή με το περιβάλλον. Γιος και νύφη ήταν κάθε μέρα εκεί, μαζί ή εναλλάξ. Οφείλουμε, όμως, να πούμε ότι δεν απουσίασαν ούτε οι συγγενείς, ούτε οι φίλοι. Για να μην έχουν νυκτερινή νοσηλεύτρια, μετά την έκτη ημέρα, πάντοτε κάποιος έμενε το βράδυ για ότι, ίσως, χρειαστεί.

Τις πρώτες νύχτες είχε αναλάβει καθήκοντα η θεία του, η αδελφή της μητέρας του, η Κωνσταντώ, αυτή με τα φιλοσοφικά αποφθέγματα. Ήταν λίγο πιο μεγάλη από την κυρία Φανή, συνταξιούχος δημόσιος υπάλληλος και αυτή, χήρα χωρίς παιδιά και με μικρές οικονομικές δυνατότητες. Το χειρότερο, υπέφερε από την καρδιά της. Δεν το εντόπισε έγκαιρα γιατί φοβόταν τους γιατρούς και πλέον τα πράγματα ήταν δύσκολα. Της ζήτησαν να μην μένει το βράδυ αλλά δεν άκουγε κουβέντα: «Ξέρω ότι είμαι άρρωστη και ότι φοβάμαι τους γιατρούς, αλλά είχα υποσχεθεί στη μάνα μου ότι θα φροντίζω τη μικρή μου αδελφή και θα το κάνω. Με καταλαβαίνεις;». Δεν σήκωνε αντιρρήσεις. Μεσάνυχτα δύο η ώρα την τρίτη νύχτα υπηρεσίας της, η θεία εγκατέλειψε τα εγκόσμια δίπλα στην αδελφή της από καρδιακό επεισόδιο. Τηλεφώνησαν αμέσως στον Νίκο Καλογήρου από την κλινική. Άγρια μεσάνυχτα, άργησε να καταλάβει ότι πέθανε η θεία, όχι η μητέρα του. Έσπευσαν όλοι, αυτός φρόντισε όλα τα τυπικά και την μεθεπόμενη την έθαψαν στον οικογενειακό τους τάφο. Συγγενείς και φίλοι παρέστησαν στην κηδεία και όλοι επαινούσαν την αυταπάρνηση της γυναίκας και τόνιζαν πόσο σπουδαίο ήταν να πεθάνει στο προσκέφαλο της άρρωστης αδελφής της.

Οι γυναίκες από το σόι και οι φίλες έδειχναν απρόθυμες να αναλάβουν αυτές τη νυκτερινή φροντίδα της κυρίας Φανής. Η γυναίκα του Νίκου πίεσε να αναλάβει αυτή αυτό το έργο, όμως ο Νίκος αρνήθηκε. Σε κάθε περίπτωση η μητέρα του δεν είχε επαφή με το περιβάλλον, οπότε το θέμα ήταν μόνο οικονομικό και όχι ουσιαστικό, θα έβαζε μία

γυναίκα που ξέρει από αυτά. Ρώτησε και στην κλινική και σε γνωστούς. Μεγάλη η απροθυμία, ο θάνατος της Κωνσταντώς τις φόβιζε όλες, «μην μας βρει και μας τέτοιο κακό», του έλεγαν. «Δεισιδαιμονίες, ανοησίες» ψέλλιζε ο Νίκος αλλά τα πράγματα ήταν δύσκολα. Κάποιος του είπε για μία συνταξιούχο νοσηλεύτρια, την Ευθαλία, που έχει οικονομικές δυσκολίες. Τη βρήκε. Αρνήθηκε και αυτή. Χρησιμοποίησε όλα τα συναισθηματικά όπλα. Τίποτε. Ως έμπορος, όμως, βρήκε τη λύση. Τέσσερις φορές επάνω έφτασε το σύνηθες τίμημα και το πρόβλημα διευθετήθηκε. Επιτέλους, δεν θα είναι μόνη τη νύχτα η άρρωστη μητέρα.

Πάνω στον μήνα η κυρία Φανή κίνησε τα μάτια της. Ενθουσιασμός στους γιατρούς και στους συγγενείς. Τις επόμενες ημέρες κινήθηκαν ο δείκτης και το μικρό δάκτυλο του δεξιού χεριού. Είχε αρχίσει να επανέρχεται η ζωή. Ο προσωπικός της γιατρός που πήγαινε πέντε φορές την ημέρα στην κλινική, ήταν πλέον συγκρατημένα αισιόδοξος. Ο Νίκος αναθάρρησε. Πήγαινε κάθε μέρα στην κλινική πριν πάει στο κατάστημά και μετά το κατάστημά και παρακολουθούσε πως σταγόνα-σταγόνα κυλούσε η ζωή στο νεκρό, όπως φάνταζε, σώμα της μητέρας του. Τις νύχτες φυσικά η Ευθαλία ήταν στη θέση της, χωρίς πάντως να έχει δύσκολο έργο, γιατί η κυρία Φανή συνήθως κοιμόταν και όλη η λάτρα της γίνονταν την ημέρα από τις νοσηλεύτριες της κλινικής, που επίσης είχαν το ξεχωριστό κέρδος τους, ιδίως όταν έμαθαν από την ίδια την Ευθαλία το ύψος της αμοιβής της. Τον Νίκο δεν τον κρατούσε πλέον τίποτε, αφού η μητέρα του μέρα με την μέρα αναλάμβανε τις δυνάμεις της, είχε μάλιστα αρχίσει να συζητά με το γιο της ότι πρέπει γυρίσει στο σπίτι και του ζήτησε να το απαιτήσει από τους γιατρούς της κλινικής, γιατί ο προσωπικός της γιατρός δεν θα ήταν σύμφωνος. «Όποιος του μέλλει να πιγεί ποτέ του δεν πεθαίνει» σκέφθηκε ο Νίκος, δηλαδή ο Νίκος από τα παλιά, αφού τα δύσκολα φαίνεται ότι πέρασαν. Για το απόφθεγμα αυτό δεν είχε απορίες.

Αφού εισέπραξε σε ένα μήνα η Ευθαλία όσα θα εισέπραττε σε τέσσερις, δεν είχε αντίρρηση να πηγαίνει στο σπίτι για να φροντίζει την κυρία Φανή, αρκεί να καλύπτονταν και η δαπάνη μετακίνησης, επειδή το σπίτι ήταν στην άκρη της πόλης. Ασήμαντη δαπάνη και το αίτημα έγινε δεκτό. Ένα ταξί θα την πηγαίνει και θα την φέρνει. Το κανόνισε αυτό ο Νίκος με εταιρία εκμετάλλευσης ταξί. Αφού όλα τακτοποιήθηκαν, οι γιατροί της κλινικής έδωσαν το πράσινο φως. Στο σπίτι θα την παρακολουθεί πλέον ο προσωπικός

της γιατρός και μία φορά το μήνα θα την πηγαίνουν στην κλινική για εξετάσεις. Άρχισε λοιπόν η νέα περίοδος.

Τα πράγματα πήγαιναν, πια, κάθε μέρα, από το καλό στο καλύτερο και η κυρία Φανή δεν είχε, σε ένα μήνα, κανένα σημάδι από το βαρύ της εγκεφαλικό. Όλο το σώμα λειτουργούσε άψογα, αλλά κυρίως η πνευματική της κατάσταση δεν έδειχνε τι είχε προηγηθεί. «Καλύτερα και από πριν το μυαλό της», σκέπτονταν ο Νίκος Καλογήρου. «Θαύμα. Κουράζεται εύκολα, αλλά θα στρώσει και αυτό». Πράγματι, σύντομα η κυρία Φανή άρχισε να αποκτά και φυσική δύναμη, σύμφωνα με την ηλικία της εννοείται. Είχε και παρέα την Ευθαλία, οπότε άλλαζε και κάποιες κουβέντες και αυτό τη βοηθούσε σημαντικά. Βλέπεις ο γιος της δεν άφηνε σε κανέναν να την επισκεφθεί, ούτε στη γυναίκα του. Μόνον ο ίδιος πήγαινε πολλές ώρες καθημερινά.

Η γυναίκα του γνώριζε γιατί δεν αφήνει ο Νίκος αυτήν ή φίλους και συγγενείς να επισκεφθούν τη μητέρα του. Ήθελε να βρει την κατάλληλη στιγμή να την ενημερώσει για την αδελφή της, που πέθανε ξενυχτώντας δίπλα της. Περίμενε το ελεύθερο από το γιατρό της, αλλά δεν ήταν και ο ίδιος έτοιμος. Φοβόταν ότι κάποιος από αυτούς θα της το έλεγε πάνω στη συζήτηση και αυτό μπορεί να ήταν μοιραίο. Φυσικά απαγόρευσε και στην Ευθαλία να μιλήσει στη μητέρα του σχετικά με το θέμα αυτό και κάθε μέρα της το θύμιζε, για να μην γίνει κάποιο λάθος.

Ένα πρωινό του τηλεφώνησαν από την εταιρία των ταξί, ότι σε αυτοκινητιστικό ατύχημα, την ώρα που το ταξί πήγαινε στο σπίτι της μητέρας του, σκοτώθηκε η Ευθαλία και τραυματίστηκε σοβαρά ο οδηγός. Στενοχωρήθηκε αλλά αμέσως σκέφθηκε τη μητέρα του, η οποία πλέον ήταν καλά. Ναι καλά, όπως πριν. Ενδιαφέρθηκε για τη θανούσα και την οικογένειά της (όχι μόνο γιατί ο δικηγόρος του είπε ότι το ατύχημα έγινε σε χρόνο εργασίας προς τη μητέρα του) και αφού βρήκε διάφορες δικαιολογίες προς τη μητέρα του για την απουσία της Ευθαλίας σκέφθηκε ότι είναι καιρός πλέον να την ενημερώσει για όλα τα περιστατικά από την ημέρα που έπαθε το εγκεφαλικό. «Κάθε πράγμα στον καιρό του» σκέφθηκε. Αυτό το απόφθεγμα το ήξερε καλά. Και αποφάσισε ότι ήταν πλέον ο καιρός για την κίνηση αυτή.

Το συζήτησε με τον προσωπικό γιατρό της μητέρας του, που του έδωσε οδηγίες πώς να χειριστεί το ζήτημα. Συναισθηματικές φράσεις του είπε και η γυναίκα του, η οποία μάλλον σύγχυση του προκάλεσε παρά ηθική ενδυνάμωση. Σκέφθηκε αμέσως ότι έπραξε

άριστα που δεν την άφησε να μιλήσει στην πεθερά της τόσο καιρό, θα έπεφτε όλο το σκηνικό που με τόσο κόπο αυτός έστησε. Ειδοποίησε τη μητέρα του ότι θα πάει για φαγητό το μεσημέρι της Κυριακής, αλλά κανόνισε από το αγαπημένο της εστιατόριο να τους πάνε φαγητό. Έσφιξε την καρδιά του και πήγε.

Η μητέρα του φάνηκε στην εξώθυρα γελαστή και καλοδιατηρημένη, όπως παλιά. Είχε παραλάβει το φαγητό, είχε στρώσει το τραπέζι και τον υποδέχθηκε όπως πάντα, με ένα φιλί. «Σήμερα θα πιούμε και λίγο κρασί όπως πρώτα για να πάνε κάτω τα φαρμάκια μας», του είπε. «Βουρ στη μαρμίτα λοιπόν» του φώναξε και στον οδήγησε στο τραπέζι. Άρχισε το φαγητό, λίγο-λίγο το κρασί άδειαζε στο μπουκάλι, τα πράγματα δυσκόλευαν για τον Νίκο Καλογήρου. Πότε να το πει; Πώς ν' αρχίσει; «Η καλή μέρα από το πρωί φαίνεται», σκέφθηκε. Ήταν αυτή η καλή μέρα. Θα άρχιζε. «Μητέρα θέλω να σου μιλήσω», της είπε. «Όχι εδώ στο τραπέζι, στο σαλόνι με τον καφέ», του απάντησε. Πήρε θάρρος από την απάντηση. Ήταν σαφές ότι η κυρία Φανή ήταν καλύτερα από ποτέ. «Μην αφήνεις για αύριο ότι μπορείς να κάνεις σήμερα» σκέφθηκε και τράβηξε για το σαλόνι. Ήξερε το απόφθεγμα αυτό, σίγουρα το ήξερε.

Σε λίγο ήλθε η μητέρα του με τους καφέδες. Του φαίνονταν σαν ψέμα. «Θηρίο η κυρία Φανή, αρχίζω», σκέφθηκε. Και άρχισε. Της είπε για το νοσοκομείο, την κλινική, τους γιατρούς, την πρόοδό της με τον καιρό και την ώρα που όλα ακούγονταν ευχάριστα της είπε για την αδελφή της. Το μάτι της κυρίας Φανής πετάρισε, αλλά ψύχραιμα του είπε: «Είχε πάντα αρχές η Κωνσταντώ. Το υποσχέθηκε στη μάνα μας και το τήρησε. Ο Θεός ας αναπαύσει την ψυχή της». Κόκκαλο ο Νίκος. «Τόσο εύκολο ήταν; Μπράβο μάνα στωικότητα! Τώρα θα της πω και για την Ευθαλία» σκέφθηκε. Άρχισε να της μιλάει και για το θέμα αυτό. Ακίνητη η κυρία Φανή. Ακολούθησε μία μακρά σιωπή. «Τι σκέπτεσαι μάνα;» τη ρώτησε. Αινιγματική αυτή. «Πες μου, τι σκέπτεσαι» την ξαναρώτησε. Η κυρία Φανή ήπιε μια μεγάλη γουλιά καφέ και απάντησε κοφτά: «Γιε μου, πολλοί νεκροί ξενύχταγαν στου αρρώστου το κεφάλι, αυτό σκέπτομαι».

Ενεός ο Νίκος. Από μικρός το άκουγε αυτό, δεν το καταλάβαινε αλλά ντρέπονταν και να ρωτήσει. Και τώρα το είχε χειροπιαστό μπροστά του. «Λοιπόν, αυτά δεν είναι αποφθέγματα, είναι η ζωή που έχασα τόσα χρόνια», σκέφθηκε. Έφυγε κλείνοντας πίσω του την πόρτα κι ένα κεφάλαιο της ζωής του.